

Keskustelua

Autoitumisen selittämisestä

Luettuani ANNELI MÄKELÄN vastineen (HAik. 4/1979) kirjoitukseeni ”Linnaleiri autoitumisen ja siltä säästymisen selittäjänä” (HAik 3/1979), ymmärsin paremmin niiden puutteiden taustaa, joita esiintyy hänen autoitumista käsittelevässä väitöskirjassaan. Vastineessa oli näet kritiikkini sisältö vääristynyt siinä määrin tuntemattomaksi, että kirjoituksen otsakkeeksikin oli merkitty ”Nuijasota ja autoituminen”. Koska kuitenkin Historiallinen Aikakauskirja on aikoja sitten julistanut keskustelun nuijasotaa koskevasta kirjastani päättyneeksi, haluan omasta puolestani jatkaa siitä, mistä aloitinkin, eli autoitumisesta ja linnaleiristä.

Vastoin Mäkelän väitettä en katso muuttaneeni käsitystäni linnaleiristä. Olen ollut ja olen edelleenkin sitä mieltä, että se maksettiin ensiksi verovaroista ja että myöhemmin sallittiin myös sotilaiden suora kanto talonpojilta myöntämättä maksajille mitään vähennystä muissa veroissa. Katson myös, että linnaleiri merkitsi olennaisinta tekijää niiden rasitusten joukossa, jotka johtivat talonpoikien köyhtymiseen ja tilojen autoitumiseen.

Mäkelä sitä vastoin näkyy muuttaneen käsitystään. Väitöskirjassaan hän ilmoittaa kategorisesti, että linnaleiri hyvitettiin talonpojille näiden maksamasta pääverosta, jolloin se ei rasittanut talonpoikia lainkaan. Vastineessaan hän sen sijaan sisällyttää linnaleirin talonpoikien maksamaan ”kokonaisveroon”, joka koostui pääverosta ja apuveroista. Näistä käsityksistä ensimmäinen on yksinkertaisesti väärä ja toinenkin kaipaa sen täydennyksen, että linnaleiri saatettiin periä ”kokonaisveron” lisäksi veronluonteisena uutena maksuna. — Talonpojan kannalta ei tietysti ollut merkitystä sillä, korotettiinko apuveroja linnaleirin edellyttämällä määrällä vai annettiin-ko apuverojen pysyä pienempinä ja perittiin linnaleiri erikseen. Mäkelän tutkimusteeman kannalta tätä merkityseroa kuitenkin on.

Talonpoikien hallinnolliset ja oikeudelliset valitukset tukevat tulkintaani linnaleirin rasittavuudesta ja luonteesta ja juuri valituksissa otaksuisi tulevan näkyviin ne tekijät, joita talonpojat itse pitivät yleisemminkin köyhtymisensä syynä. Luulisi näin ollen, että autoitumista käsittelevässä väitöskirjassa analysoitaisiin ja testattaisiin valitukset perin pohjin. Lähteiden tärkeyttä korosteleva Mäkelä selviytyy kuitenkin valituksista vielä näppärämmin kuin linnaleiristä: hän jättää ne kokonaan huomiotta tai leimaa ne merkityksettömiksi yksityistapauksiksi. Periaatetta, jonka mukaan todistustaakka ei ole ensi sijassa sillä, joka ottaa lähteen ilmoituksen vakavasti, vaan sillä, joka kiistää sen arvon tyystin, ei kunnioiteta. Toisekseen on kohtuutonta asettaa valitusten merkitsevyyden ehdoksi niiden toteennäyttäminen oikeudessa, kun on kysymys oloista, jossa kostaminen ja osoitettu mutta silti rankaisematta jäänyt mielivalta olivat kaikkein varovaisimmankin arvion mukaan poikkeuksellisen yleisiä.

Puhe "kuninkaan luottamuksen nauttimisesta" valitusten pätevyuden kriteerinä on pelkästään naiivia olletikin, kun otetaan lisäksi huomioon hallitsijain omat lausunnot oloista Suomessa. Nähdäkseni on pakko lähteä siitä, että väärinkäytökset olivat todellisuudessa vielä lukuisampia kuin ajan sinänsä pahoin aukollisista lähteistä käy ilmi. Sitä paitsi esiintyyhän asiakirjoissa runsaasti toteennäytettyjäkin väärinkäytöksiä! Ainakin niiden (mutta mielestäni kaikkienkin) ajallista ja alueellista esiintymistä pitäisi voida verrata autoitumisen ajalliseen ja alueelliseen kehitykseen. — Se vanhastaan tiedetty seikka, että valituksia ja väärinkäytöksiä tehtiin jo Kustaa Vaasan aikana, ei todista Mäkelän eduksi ennen kuin on osoitettu, että niiden laatu ja määrä eivät muutu autoitumiskauteen tultaessa.

Jättämällä valitukset huomioon ottamatta, tulkitsemalla linnaleirin niin, ettei se rasittanut talonpoikia lainkaan, ja ohittamalla vaieten sen hyödyn, jonka linnaleiri tuotti erityisesti ratsutilallisille, Mäkelä on heti ennakkoon pudottanut analyysistään pois tärkeimmät niistä tekijöistä, joita monet tutkijat ja vielä useammat aikalaiset ovat pitäneet autoitumisen keskeisimpinä syinä. Tulos varmistetaan selittämällä, että karjamäärän keskiarvon säilyminen vähintäänkin entisellään autoitumiselta säästyneillä tiloilla (joista ratsutiloja ei eroteta), on osoituksena talonpoikien vauraudesta. Työvoiman ja viljelyalan pienentymisestä kertovia tietoja ei ko. arviointia tehtäessä noteerata eikä varallisuuserojen mahdolliseen kasvuun kiinnitetä huomiota, vaan operoidaan pelkillä keskiarvoilla. Ratsutilojen tunnettua laajentumista kylissä naapuritilojen kustannuksella ei käsitellä. Näiden olennaisten kysymysten sijasta on vaivannäköä uhrattu mm. katovuosien ja maaperän vaikutusten tutkimiselle — näin huolimatta siitä, että autoitumisen tiedetään keskittyneen nimenomaan Etelä-Suomeen, jossa viljelyedellytykset olivat parhaat. Olisi sietänyt edes hivenen pohtia, miksi pääosassa Ruotsia tilaluku lisääntyi ja miksi Pohjois-Suomessa, jossa viljelyolot olivat kehnoimmat, jossa maksettiin niin pääveroa kuin apuverojakin mutta jossa linnaleirirasitus ja ratsutilojen määrä pysyivät vähäisinä, tilaluku kaiken aikaa kasvoi ja autoituminen jäi mitättömäksi verrattuna Etelä-Suomeen.

HEIKKI YLIKANGAS